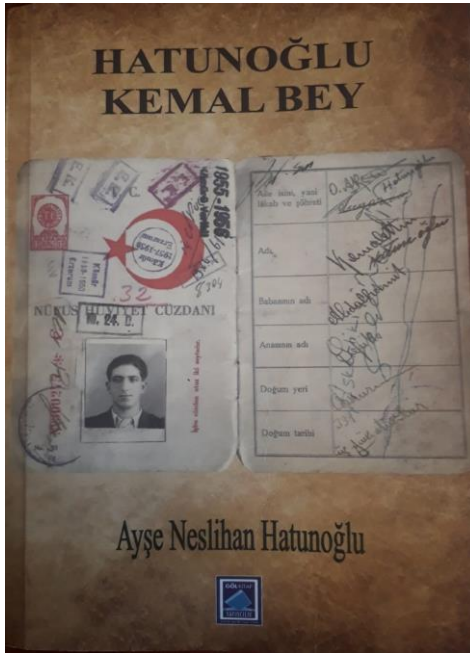

BİR KIZ EVLADIN DAÜSSILASI: “HATUNOĞLU KEMAL BEY” KİTABI

*Emine Bilgehan TÜRK**

Ayşe Neslihan Hatunoğlu, **Hatunoğlu Kemal Bey**, İstanbul: Göl Kitap Yayıncılık, 2021, 342 s.

ISBN: 978-625-8467-04-8.

Aidiyet duygusu, bireyin kendi varlığını tanımlamasında, içinde bulunduğu toplumla ilişkilerini sağlamasında etkili bir güçtür. Kişi, duygusu nispetinde ait olduğu toplumun normlarını kabul eder, onu yaşar ve yaşatır, sürekliliği için çaba sarf eder. Bu duygu, insanın eşya ve mekâna maddi varlık ve değerlerinin ötesinde hafıza kıymeti yüklemesini sağlar. Kişi, kendini o yer adıyla, o yerin değerleriyle hatta ortak his ve zevkleriyle tanımlar ya da fark etmeksizin onu yaşar. Çoğu zaman bu ortak yaklaşımlar o yere, o şehre dışarıdan gelenlerin gözlemleri sonucunda tespit edilir. Davranışları dışarıdan tespit edebilmek, o toplumla haz ve kederde ortak hisse ulaşmayı sağlamaz çoğu zaman. Ahmet Hamdi Tanpınar bu durumu, Paris seyahatinde yazdığı mektubunda “*Bir şehrin içine girmek ne kadar güç. Ben Paris’in kabuğundayım ve daha resim, hatıra, kitap olarak her yere*

taşınabilecek şeylerden başka bir şey görmedim. Daha ziyade bir kitaptan çıkmış gibiyim. Yahut başımı çıkarmış gibi” (Tanpınar 1992: 58) cümleleriyle anlatır. Bir şehri yaşamak, bir şehrin reflekslerini hissetmek o şehre ait olmanın hazzı, aidiyet duygusu, aileyle, çevreyle ve şehirle

* Doç. Dr. Giresun Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Giresun. eminebilgehanturk@hotmail.com / ORCID: 000-0001-2345-6789.

birleşir. *Hatunoğlu Kemal Bey* Ayşe Neslihan Hatunoğlu’nun, babasının biyografisini anlatırken kendi aile geçmişini ve birçok edebî, siyasi, tarihi metne mekân olan Osmanlı- Rus Savaşı’ndan Cumhuriyet’e uzanan süreçteki Erzurum’un da hikâyesini anlatır. Eser, bir biyografi olduğu kadar Erzurum’a içeriden bakmanın da anlatımıdır.

Altı bölümden oluşan kitabın ilk bölümü on beş alt başlıktan oluşur. Birinci başlıkta ailenin soyadı kanunundan sonra alacağı “Hatunoğlu” soyadının, Timur dönemine kadar ulaşan hikâyesi bölge geçmişini çalışan akademisyenlerin tespitlerine dayandırılarak açıklanmaya çalışılır. Bundan sonraki başlıklarda, Erzurum’un Ruslar tarafından işgalinden 1950’lerin ortalarına kadar geçen zamanda Kemal’in ve onun etrafında oluşan olaylarla ailenin yaşadıkları anlatılır. Osmanlı subayı Hamid Bey ve üçüncü eş Şefika Hanım’ın 1910’da gerçekleşen evlilikleri ve bu evlilikten bir buçuk yıl sonra doğan Kemal’in çocukluk yılları anlatılırken dönemin sosyal ve kültürel hayatının yansımaları da satır aralarında görülür. Eşkiya kurşunuyla yaralanan Hamid Bey’in vefatı, çok geçmeden Rusların Erzurum’u işgali, ailenin bütün düzenini bozar. Bir gün önce muhacir olarak yola çıkan Şefika, Rusların engellemeleri ile oğlu Kemal’den de ayrı kalır. Şefika, yengesi ve yaşlı Beydayı’nın Erzincan, Sivas, Kayseri ve Konya’ya kadar süren yolculukları Erzurum’da hemen her ailenin büyüklerinden dinlenebilecek türkülere konu olan göçün canlı bir resmi olarak sunulur. Rus işgalinin ardından Ermeni çetelerinin faaliyetleri, Erzurum’da Ermenilerin Ruslara nispetle çok daha zalim olduğu gerçeği hatıralar üzerinden anlatılır.

“Ruslar küçük çocukları şefkatle sever, arada onlarla şakalaşırlardı. Gül Paşa tedbirliydi; altı yaşlarında olan kız çocukları Fevziye ve yeni yetme Zehra’yı kollar, onların yanına çıkarmazdı. Aylar, bu minvalde geçiyor, Kemal her geçen gün biraz daha büyüyordu. Rus askerler kısa süre kaldılar. Giderken de kendilerine ait bir çay bardağını küçük Kemal’e hatıra bıraktılar. Ayrıca uyarıda bulunmayı ihmal etmediler:

‘Bizden sonra Ermeniler gelecek, kendinizi koruyun!’

Rusların dediği gibi onlar gidince Ermeniler geldi ve gelmeleriyle de vahşet başladı” (Hatunoğlu 2021: 23).

Hatunoğlu ailesinin evine yerleşen Ermeni askerlerden birinin bir sabah ayrılırken “*Ana ben gidiyorum, bundan sonra kapınıza gelen ben bile olsam kapınızı açmayın*” (Hatunoğlu 2021: 24) sözleri yaşanacak vahşetin itirafıdır. Bu satırlar, Erzurum’da bugün artık hayatta olmayan birçok kişinin acı hatırası olarak yarımın okuruna aktarılmış olur.

Babaanne Şefika’nın on yedi yaşında yaptığı ilk evlilik, genç yaşta dul kalışı, dört yıl süren muhacirlik, dönüşte küçük kayınbiraderle kısa süren ikinci evlilik, bütün bu yaşanmışlıkların, onun karakterindeki izleri ve bu durumu çevresindeki insanlara yansıtma şekli bir roman kurgusunu oluşturacak hikâyeyi barındırır. Şefika’nın yaşadıkları savaşın ardında bıraktığı kadınların, çocukların hikâyesidir biraz da. “*Şapka Devrimi, İdamlar, İsyanlar, Tutuklamalar*” bölümünde yerel yönetimlerde bulunan kişilerin devrimin arkasına saklanarak halka dayattığı şahsi uygulamaları faklı hatıralarla anlatılır. Bu hatıralar, dönem sosyolojisi üzerine yapılabilecek çalışmalar için farklı örnekler içerir.

Millî Mücadeleye destek için Cevat Dursunoğlu’na verilen altınlardan “Kara Camışları Vurdum Bayıra” türküsünün yakılmasına kadar büyük ailenin yaşadıkları, bunların çocuk Kemal’in ruhunda oluşturduğu güven ve huzur, içtenlikle kaleme alınmıştır. Babası gibi asker olmak isteyen Kemal’in askerî okula gidememesi, dönemin ve ailenin ekonomik şartları Kemal Hatunoğlu’nun memuriyet hayatına küçük yaşta girmesine neden olur. Görevine icra memuru olarak başlayan Kemal Hatunoğlu işi gereği şahit olduğu yokluk hikâyeleri nedeniyle istifa eder ve emekli oluncaya kadar çalıştığı Erzurum Numune Hastanesindeki görevine başlar. Askerlik ve evlilik sürecinde hem dönemin sosyal ve ekonomik yaşantısı hem de hayatın bu önemli aşamaları etrafında oluşan gelenekler anlatılır. Aile içi diyaloglar, hitap ifadeleri, misafirlere yapılan ikramlar, giyim kuşamda dikkat edilen incelikler o dönemin Erzurum’unda şehir kültürünün yansımaları olarak okunacak bilgiler barındırır.

Ailenin ve Kemal’in yaşantısı anlatılırken Cumhuriyet yönetiminin Harf İnkılabı, Soyadı Kanunu, Kılık Kıyafet Kanunu gibi yeni uygulamalarının topluma yansımaları da aktarılmış olur. 1924’te Erzurum’da yaşanan deprem üzerine Mustafa Kemal Atatürk ve Latife Hanım’ın Erzurum’u ziyareti, İsmet İnönü’nün 1935’te şehre gelişi de anlatılanlardır. Necip Fazıl Kısakürek, Hüseyin Köycü gibi isimlerle yaşananlar, Erzincan ve Horasan depremleri de aktarılanlar arasındadır.

Aile çeşitli nedenlerle farklı evlerde oturur. Bu evlerin tasvirinde anlatılan zamanın Erzurum sokakları evlerin etrafındaki tarihi yapılar, devlet kurumları okurun zihninde canlı bir resim olarak varlık bulur. Şehirleşme adına bugün birçoğu yıkılan, ya da bakımsızlık ve ihmal nedeniyle zamanın elinden kurtarılamayan bu yapılar da hatıralar etrafında kayda geçirilmiş olur. Doğum, sünnet, düğün, ölüm gibi insan hayatının önemli evrelerine dair gelenekler, bu geleneklerin dönemin imkânları doğrultusunda gerçekleştirilme şekilleri detaylarıyla aktarılır. Başka bir iklim olan Erzurum’da ramazan âdetleri de kitaptaki yerini alır. “Arada özelliği olan fırınlardan birbirlerine iftarlık pideler yaptırmak, Erzurum’da iftarlık almak önemli güzel bir haslettir. Bu pastırma pide, güzel bir içecek, hurma eğer yanında küçük bir çocuk varsa çikolata almak âdettendir” (Hatunoğlu 2021: 236). İftar saatlerine yakın büyüklerin küçüklere ya da birbirlerine aldıkları iftarlıklar, sevilenlere “Paşa” hitabının kullanılması zevkle yaşanan bir ömrün, bir coğrafyaya aidiyetin yansımaları olarak satırlara nüfuz eder. Kemal Hatunoğlu, aynı zamanda bir futbol tutkunu, Fenerbahçe taraftarıdır. “Futbolculardan lisede okuyanların birçoğunun velisi, üniversitede okuyanların ilk müracaat ettikleri hamileri” (Hatunoğlu 2021: 109) olan Kemal Bey’in, biyografisinden Erzurum’da amatör futbol yaşantısına dair bilgilere de ulaşmak mümkündür.

Ayşe Neslihan Hatunoğlu’nun kaleme aldığı anıların bir kısmı yaşananların dile getirilmesi iken bir kısmı da geleneksel yaşantının büyük bir değeri olan dinleme kültürünün yansımalarıdır. Aile büyüklerinin anlattıkları, yıllarca hafızada saklanmış, bugünün okuruna aktarılmıştır. Kemal Hatunoğlu, millî ve dinî değerlerine bağlı, cumhuriyet değerlerinin tutkulu bir savunucusu, doğup büyüdüğü şehre vefa duyan, titiz, vakarlı, babacan bir aile büyüğü olarak anlatılmıştır. Kemal Hatunoğlu’nun hayatındaki kadınların davranış ve tutumları arka planda kalsa da önemli veriler içerir. Babaanne Şefika, oğlunun destekçisi güçlü bir kadındır. Onun, gelini Nermin’e karşı tutumu; öğretici ve yargılayıcı tavrı, oğluna karşı otoriter yapısı dikkat çekicidir. Kemal Bey asıl gücünü; eşinin ve çocuklarının mutluluğu, itibarı için son derece vefakâr bir kadın

olan Nermin’in duruşundan alır. Neslihan ise annesinin destekçisi, ailesinin onuru için yaşayan bir evlat olarak görülür.

Kitabın altıncı bölümü, Kemal Hatunoğlu’nun aile çevresinden başlayarak onun hakkında duygu, düşünce ve hatıralarını paylaşan dost ve yakınlarına ayrılmıştır. Bu sayfalarda Atatürk Üniversitesi’nin akademik personelinin Erzurum eşrafına, eş, dost, aile çevresi komşuluk ilişkisi yaşayan tanıdıklarına uzanan otuz yedi kişinin görüşüne yer verilmiştir. Tüm yazılanlardan okunan ise Kemal Hatunoğlu’nun vakur, titiz, çevresine duyarlı iyi bir eş, iyi bir baba, bilinçli bir vatandaş ve vefalı bir dost olduğudur. Altı ana başlık ve bu başlıkların içeriğini oluşturan yirmi sekiz alt başlıkta ailenin geçmişi ve Kemal Hatunoğlu’nun doğumundan 23 Ocak 1987 tarihindeki cenaze merasimine dek sürecek yetmiş üç yıllık ömür kronolojik olarak anlatılmaya çalışılmıştır.

Bir biyografi olarak kurgulanan eser, yazarının Kemal Hatunoğlu’nun kızı olması nedeniyle bir ömre tanıklığın içtenliği ile yazılmış biyografi ile hatıra arasında bir kalem tecrübesidir. Kitap, Kemal Hatunoğlu özelinde onun tanıdığı olduğu zamanların Erzurum’unun portrelerinden, sosyal yaşantısından, gelenek, görenek ve tutumlarından izler taşır. *Hatunoğlu Kemal Bey*, bir biyografi olduğu kadar, bir şehrin hafızası, özlenen, aranan bir eski Erzurum kitabı, Erzurum’u merak edenlerin, özleyenlerin zevkle okuyacağı önemli bir eserdir.

Kaynakça

Hatunoğlu, A. Neslihan (2021). *Hatunoğlu Kemal Bey*. İstanbul: Göl Kitap Yayıncılık.

Tanpınar, A. Hamdi (1992). *Tanpınar’ın Mektupları*, (Haz. Zeynep Kerman). İstanbul: Dergâh Yayınları.